

ALI/UNIDROIT-‘nın Uluslararası Medeni Yargılama İlkeleri*

Çeviren: Prof. Dr. M. Kamil Yıldırım
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi / İstanbul

Konu ve Uygulama Alanı

Uluslararası Medeni Yargılama İlkeleri milletlerarası ticari ihtilaflarda mahkeme yargılamasının temel usuli esaslarını tanımlamaktadırlar. Bunlar aynı şekilde diğer pek çok medeni usul hukuku ihtilaflarına da hizmet edebilirler ve genelde medeni yargılamadaki müstakbel kanun değişikliklerine de temel alınabilirler.

1. Mahkemenin ve Hakiminin Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Konu Bakımından Uzmanlığı

1.1 Mahkeme ve hakimlerinin, hukuki ihtilafı, maddi ve hukuki durumuna uygun olarak karara bağlayabilmesi için hakim bağımsızlığına sahip olması lazımdır. Bu hakim bağımsızlığı, mahkeme içi ve dışı haksız müdahalelerden azade olmayı kapsar.

1.2 Hakimler makul bir mesleki çalışma dönemi süresine sahip olmalıdırlar. Bir mahkemenin meslekten hakim olmayan üyesinin bir dava için atanabilmesi, ancak, taraflardan, yargılamanın sonucundan ve hukuki ihtilafın hallinden menfaati olan diğer kişilerden bağımsızlığının temin edilmesi halinde mümkündür.

1.3 Mahkeme tarafsız olmalıdır. Bir hakimin veya hükme tesir eden kişinin, taraflı olduğuna ilişkin esaslı bir şüphe varsa, o, yargılamada faaliyet gösteremez. Mahkemenin tarafsızlığına ilişkin dilekçe hakkında, adil ve etkin bir yargılama yapılmak suretiyle karar verilir.

1.4 Mahkeme veya hakim, hasmının yokluğunda bir tarafın hukuki ihtilaf hakkındaki açıklamasını dinleyemez, meğer ki önceden dinleme olmaksızın gerçekleşen tek taraflı bir prosedür mevcut olsun, yahut saf teknik-idari türde bir açıklama sözkonusu olsun. Hasmin yokluğunda tek taraflı işlem yapıldığında, diğer taraf derhal bu işlemin içeriği hakkında bilgilendirilmelidir.

* „Die Principles of Transnational Civil Procedure“ün İngilizce ve Fransızca metinleri Roma’daki UNIDROIT’nin Yürütme Konseyinin 19-21.04.04 tarihleri arasında yapılan 83. Toplantısında (Unidroit 2004 Study LXXVI – Doc. 11/12) kabul edilmiştir. Yine İngilizce metni Washington’da American Law Institute’un 17.-19.05.04 tarihlerindeki 81. Yıllık toplantısında (American Law Institute, Principles and Rules of Transnational Civil Procedure, Final Draft March 2004) kabul edilmiştir. Almanca metni ise UNIDROIT ve ALI’nin bu ilk ortak projesinin raportörlerinden olan Prof. Dr. Rolf Stürner (Freiburg) tarafından hazırlanmıştır. Türkçe çeviriye Almanca metin esas alınmıştır.

1.5 Mahkeme, güvenilir hukuki bilgisini ve kazai tecrübelerini kullanmalıdır.

2. Milletlerarası Yetki

2.1 Şu hallerde milletlerarası yetki mevcuttur,

2.1.1 Taraflar, hukuki ihtilafı, yetkili kılınmış mahkemenin karara bağlamasında anlaşmışlarsa;

2.1.2 Yetkili mahkemenin bulunduğu devlet ile davalı taraf arasında, ihtilafı hukuki işlem veya ihtilafı olay arasında önemli bir bağ bulunuyorsa. Şu hallerde önemli bağın var olduğu kabul edilir: hukuki işlemin veya olayın önemli bir kısmı mahkemenin bulunduğu devlette vuku bulmuş ise; davalı tarafın mutad meskeni mahkemenin bulunduğu devlette ise; yetkili mahkemenin bulunduğu devlet hukukuna göre kurulmuş davalı tarafa ait müstakil bir hukuki birlik mevcut ise ya da hukuki birliğin fiili idare merkezi yetkili mahkemenin bulunduğu devlette bulunuyor ise yahut ihtilafı malvarlığı yetkili mahkemenin bulunduğu devlette mevcut ise.

2.2 Eğer başka bir mahkeme makul bir şekilde yetkili görünmüyorsa, şu hallerde milletlerarası yetkiye temel teşkil edebilir,

2.2.1 davalı tarafın yerleşim yerinin bulunduğu veya vatandaşlıkla bağlı olduğu yer mahkemesi,

2.2.2 davalı tarafın, ihtilafı ilgili olsun veya olmasın malvarlığının bulunduğu yer mahkemesi, bununla birlikte mahkeme kararının etkisi sadece bu malvarlığı veya onun değeri ile sınırlı kalacaktır.

2.3 Bir mahkeme, asıl dava ile ilgili yargılama için yetkili olmasa da, mahkemenin bulunduğu devlette şahıs veya malvarlığı ile ilgili ihtiyati tedbir kararları verebilir.

2.4 Taraflar, kendi aralarında önceden bir mahkemeyi mutlak yetkili kılmışlarsa, artık başka bir mahkemeye gidilemez.

2.5 Yetkili mahkemenin, hukuki ihtilafa ilişkin kararı, başka bir yetkili mahkemeye kıyasla açıkça elverişsiz bir halde ise yetkili mahkemenin yetkisi reddedilebilir veya yargılama talik edilebilir.

2.6 Yetkili mahkeme, eğer yargılama diğer bir yetkili mahkemede derdest ise, kendi yetkisini reddetmeli veya yargılamayı talik etmelidir, meğerki diğer mahkemenin hukuki ihtilafı adil, etkin ve makul bir süratle hükme bağlayamayacağına dair dayanak noktaları bulunsun.

3. Davada Tarafların Eşitliği

3.1 Mahkeme, taraflara eşit davranmalıdır ve onlara haklarını dermeyeran etmeleri ve savunmaları için yeterli fırsatı tanımalıdır.

3.2 Eşit davranılmasını isteme hakkı, özellikle tabiyet veya mutad meskenden kaynaklanan, her türlü haksız muamelenin engellenmesini de kapsar. Mahkeme, yabancı tarafın, davanın yürütülmesinden kendisini dışlanmış görebileceği zorlukları da dikkate almalıdır.

3.3 Hiç kimse, sadece mahkemenin bulunduğu devletin vatandaşı olmadığı veya orada mutad meskeni bulunmadığı gerekçesiyle, yargılama masrafları için teminat yatırmak veya ihtiyati tedbirin icrasından dolayı sorumluluk altına girmek zorunda bırakılamamalıdır.

3.4 Mahkemenin yetkisine ilişkin kurallar, herhangi bir şekilde mahkemenin bulunduğu devlette mutad meskeni olmayan kişinin mahkemeye başvurmalarını zorlaştırmamalıdır.

4. Avukatla Temsil Hakkı

4.1 Her bir taraf, seçtiği bir avukata vekâlet verebilme hakkını haizdir. Bu hak, hem dava mahkemesinde temsile yetkili avukatla temsili, hem de başka bir mahalde çalışma izni bulunan avukat vasıtasıyla dava mahkemesinde vekâleti kapsar.

4.2 Avukatın bağımsızlığı temin edilmelidir. Bir avukatın, müvekkiline karşı dürüstlük ödevini yerine getirmesine ve avukatın sır saklama yükümlülüğüne riayet etmesine müsaade edilmelidir.

5. Usulüne Uygun Tebligat ve Hukuki Dinlenme Hakkı

5.1 Davacı olmayan taraflar, yargılamanın başlangıcında, makul başarı beklentisi yaratan hususlar hakkında bir şekilde haberdar edilmelidirler. Haber verme, dava dilekçesinin resmi makam, memur tarafından örneğinin çıkartılması suretiyle, dava dilekçesinin başka bir şekilde takdimiyle yahut davacının dilekçelerinden nüshalarının verilmesi şeklinde olabilir. Davalı tarafa, cevap dilekçesiyle karşı koyması halinde uygulanacak prosedür açıklanmalı ve süresinde cevap dilekçesi verilmezse gıyap kararı çıkabileceğine işaret edilmelidir.

5.2 Yazılar, 5.1'deki temel ilke uyarınca, mahkemenin bulunduğu devletin dilinde veya duruma göre dillerinden birinde ve ayrıca haber verilecek gerçek kişinin mutad

meskeninin veya müstakil hukuki birliğin ticari faaliyet merkezinin bulunduğu devletin dilinde veya ayrıca dava konusu hukuki işlemin önemli belgelerinin dilinde yazılmak zorundadır. Davalı ve diğer taraflar, savunma dilekçelerini ve diğer dilekçelerini temel ilke 6 uyarınca, mahkemenin dilinde açıklamalıdır.

5.3 Yargılama başladıktan sonra, diğer tarafın dilekçeleri ve mahkeme kararları tüm taraflara derhal tebliğ edilmelidir.

5.4 Taraflar, önemli vakıaları dermeyan etme, hukuki çıkarımlarını bildirme ve ilgili delillerini sunma hakkını haizdir.

5.5 Taraflardan her biri, hasmın vakıa iddialarına, hukuki çıkarımlarına ve delil ikamesine karşı koyma ve mahkemenin tasarrufları ve uyarılarına karşı tavır alma bakımından, yeterli ve makul bir süreye sahip olmalıdır.

5.6 Mahkeme, tarafların getirdiği vakıaların ve delillerin tamamını dikkate almalı ve önemli ihtilafli noktalar hakkında görüşünü açıklamalıdır.

5.7 Taraflar kendi rızaları ve mahkemenin onayı ile telekomünikasyon gibi hızlı iletişim araçlarını kullanabilirler.

5.8 Önceden dinlenmeden, bir taraf hakkında menfaatinin etkileyen bir karar verilmesi ve infazı ancak acil gerekliliği kanıtlanmış ise veya bu şekilde davranılmasında üstün bir hukuki yarar söz konusu ise mümkündür. Önceden dinlenmeden verilen bir karar, dilekçe sahibinin korunmasını talep ettiği menfaat açısından ölçülülük ilkesine de uygun olmalıdır. Kararın muhatabı olan taraf, mümkün olduğunca çabuk şekilde karardan ve onun temelinde yatan hayat olayından haberdar edilmelidir ve bu tarafın mahkemece derhal ve tam inceleme yapılmasını talep etme hakkı vardır.

6. Mahkeme Dili

6.1 Yargılama, mahkeme dilinde veya dillerinden birinde yürütülmelidir. Bu esas yazılı belgeler ve sözlü açıklamalar için de geçerlidir.

6.2 Mahkeme, bir taraf için hiçbir olumsuzluk yaratmayacak ise, başka bir dilin de, tamamen veya kısmen kullanılmasına izin verebilir.

6.3 Eğer bir taraf veya şahit, yargılamanın yürütüldüğü dili bilmiyorsa, bir tercüme temin edilmelidir. Uzun ve kapsamlı belgelerin tercümesi, taraflar bu konu üzerinde uzlaşmışlarsa veya mahkeme bunu düzenlemiş ise, ilgili kısım sınırlandırılabilir.

7. Hızlı Hukuki Korunma İlkesi

7.1 Mahkeme hukuki ihtilafı makul sürede halletmelidir.

7.2 Tarafların birlikte çalışma yükümlülüğü vardır ve duruşma günlerinin tespiti konusunda makul şekilde dinlenme hakkı bulunmaktadır. Usul Kanunları veya mahkeme kararları, makul süreli bir yargılama sürecini ve süreleri belirleyebilirler; taraflara veya avukatlarına, süreye ilişkin kurallara veya kararlara haklı mazerete dayanmaksızın riayet etmezler ise, müeyyide getirilebilir.

8. İhtiyati Tedbirler ve İhtiyati Hukuki Korunma

8.1 Mahkeme, asıl dava konusuna ilişkin yargılamadaki nihai karar vasıtası ile etkin hukuki korunmayı temin için veya mevcut hukuki durumu muhafaza etmek için veya başka bir şekilde düzenlemek için gerekli ise, bir ihtiyati tedbir kararı verebilir. İhtiyati tedbirde ölçülülük ilkesi geçerlidir.

8.2 Mahkeme, ancak acil gereklilik durumunda veya üstün bir hukuki menfaat varsa, tarafı önceden dinlemeden ihtiyati tedbiri düzenleyebilir. Dilekçe veren, mahkemenin bilmesi gereken tüm vakıaları ve hukuki görüşlerini ortaya koymak zorundadır. Kendisi dinlenmeden hakkında ihtiyati tedbir kararı verilmiş olan kişiye, mümkün olan en kısa zamanda tedbirin uygunluğu hakkında görüş bildirme imkanı tanınmak zorundadır.

8.3 İhtiyati tedbir talep eden kişi, mahkemenin daha sonra bu tedbirin verilmemesi lazım geldiğine karar vermesi halinde, aleyhine tedbir kararı verilmiş kişiye kural olarak tazminat ödemekle yükümlüdür. Uygun olan hallerde, mahkeme, ihtiyati tedbir yargılaması talebinde bulunandan teminat göstermesini veya usulüne uygun sorumluluk taahhüdünde bulunmasını isteyebilir.

9. Yargılamanın Safhaları

9.1 Yargılama kural olarak 3 safhaya ayrılır: Yazılı dilekçelere dayalı takdim (ikame) safhası, ara safha ve sonlandırıcı son yargılama safhası.

9.2 Dilekçelerin ikamesi safhasında taraflar, dilekçelerinde kendi taleplerini, savunma vasıtalarını ve diğer hususları takdim etmeli ve başlıca delillerini münferit olarak bildirmelidirler.

9.3 Yargılamanın ara safhasında, mahkeme gerektiği takdirde,

9.3.1 yargılamayı hazırlayıcı celseler tayin eder;

9.3.2 yargılamanın yürütülmesi için bir zaman planlaması yapar;

9.3.3 yetki, ihtiyati tedbirler ve zamanaşımı sorunları gibi öncelikle dikkate alınması yararlı olan hususları ele alır;

9.3.4 delillerin kullanılabilirliğini, kabule şayanlığını, açığa çıkarılmasını ve teatisini (değiştirilmesi) açıklar ve düzenler;

9.3.5 mümkün olduğu takdirde, hukuki ihtilafın tamamı veya bir kısmı hakkında vaktinden önce hüküm kurulmasına imkan verecek olgunlaşmış ihtilafli noktaları araştırır ve

9.3.6 delil ikamesini düzenler.

9.4 Son yargılama kısmında, yani kural olarak bir bütün olan sonlandırıcı muhakemede, taraflar son açıklamalarını da yaparlar ve bu çerçevede, şayet temel ilke 9.3.6 uyarınca önceden ara safhada gerçekleşmemiş ise delil ikame edilir.

10. Tarafların Tasarrufu ve Dava Konusu

10.1 Yargılama, davacının açacağı dava(lar) ile başlatılır, mahkemece re'sen başlatılamaz.

10.2 Zamanaşımı def'i, derdestlik itirazı ve diğer şartların oluşup oluşmadığının hukuken değerlendirilmesi bakımından davanın mahkemede açıldığı tarih esas alınır.

10.3 Dava konusu, tarafların yazılı dilekçeleri, savunma vasıtaları ve kabule şayan görülmüşse müteakip değişiklikleri ile belirlenir.

10.4 Bir taraf, hasmının müdafaa hakkı korunmak şartıyla, haklı gerekçelerini göstermek suretiyle dava dilekçesini veya savunma vakıalarını değiştirebilme hakkına sahiptir. Değişiklik yargılamayı aşırı geciktirmemeli veya diğer haksız dezavantajlara yol açmamalıdır.

10.5 Taraflar, kendi kararları ile yargılamayı tamamen veya kısmen sona erdirebilme, başka bir şekilde ve hatta davanın geri alınması, feragat, ikrar ve kabul veya sulh yolu ile değiştirebilme hakkını haizdirler. Bir taraf yargılamayı, hasmına haksız bir dezavantaj yaratacaksa, tek taraflı olarak sona erdiremez veya başka bir şekilde tek taraflı değiştiremez.

11. Tarafların ve Avukatlarının Ödevleri

11.1 Taraflar ve avukatları, mahkemeye ve diğer tarafa karşı davayı dürüst yürütme ilkelerine uymak zorundadırlar.

11.2 İhtilafı çözüme kavuşturmak amacıyla yargılamanın adil, etkili ve makul bir hızlilikta yürütülmesini teşvik etme tarafların ve mahkemenin ortak ödevidir. Taraflar, yargılama süresince, şahidi etkileme veya delili engelleme gibi suiistimal teşkil eden her türlü davranıştan kaçınmalıdırlar.

11.3 Dilekçelerin ikamesi safhasında taraflar, hukuki önemi haiz olayları, kendi hukuki çıkarımlarını ve dilekçelerini yeterince vakıalandırmış ve belirli hale getirmiş ve vakıa iddialarının ispatını sağlayan kullanılabilir delillerini yeterince açıklamış olmak zorundadırlar. Eğer bir taraf, hukuken önemli olayları yeterince vakıalandırmaması ve delillerini yeterince açıklayamaması hususunda kendini mazur gösterebilecek gerekçeler sunabiliyorsa, mahkeme, gerekli vakıaların ve delillerin daha sonra yargılama sırasında ortaya çıkabileceği veya ortaya konulabileceği imkanını değerlendirmelidir.

11.4 Bir tarafın hasmın dilekçesine, haklı bir nedeni olmadan zamanında cevap vermemiş olması, daha önceden bu hususta uyarılmış olmak şartıyla, takdim edilenin ikrar edilmiş sayılması veya tartışmasız bir husus olarak dikkate alınması için yeterli temel teşkil edebilir.

11.5 Bir tarafın avukatlarının, taraflara, usuli ödevlerini algılamalarında yardımcı olmaları şeklinde mesleki ödevleri vardır.

12. Objektif ve Sübjektif Dava Yığılması, Müdahale

12.1 Bir taraf, bir diğer tarafa veya üçüncü kişiye, karşı dava konusu ile önemli bir bağlantı ortaya konan diğer bir davayı açabilir. Üçüncü kişiye dava açılırken mahkemenin milletlerarası yetkisi de mevcut olmalıdır.

12.2 Dava konusu ile önemli bağlantıda haklı menfaati olan herkes, müdahil olarak kabulü için dilekçe verebilir. Mahkeme resen veya bir tarafın dilekçesi üzerine, üçüncü kişinin haklı menfaati nedeniyle haberdar edilmesini düzenler ve onun müdahalesini isteyebilir. Yargılamayı aşırı şekilde geciktirmeyecek veya yargılamayı sekteye uğratmayacak ya da bir tarafı başka bir şekilde haksız yere dezavantajlı duruma sokmayacaksa, müdahaleye izin verilir.

12.3 Mahkeme, olaya, amaca uygun olduğu görülyorsa, davada taraf deđiřtirmeye veya hukuki halefin davaya kabul edilmesine izin vermelidir.

12.4 Yeni katılan taraf, esasen davaya katılmak ve davayı birlikte ilerletme bakımından asıl taraflarla aynı haklara ve ödevlere sahiptir. Bu hak ve ödevlerin kapsamı, katılmanın veya müdahalenin sebebine, zamanına ve daha yakın irtibat noktalarına göre değişebilir.

12.5 Mahkeme, eğer yargılamanın haklı veya etkin yürütülmesi ve hüküm için veya adalet mülahazası bakımından amaca uygun ise, davaları, yargılamanın safhalarını ayırabilir veya farklı taraflarla yargılama yapılmasını düzenleyebilir veya onları diğer davalarla birleştirebilir. Bu yetki, bu temel ilkenin uygulama alanına girmeyen taraflar ve davalar için de cari olmalıdır.

13. Yargılama Konusunda Üçüncü Kişinin Mütalaası (Amicus Curiae)

Yargılamada, hukuki ihtilafın önemli hukuki meselelerinde ve ihtilafın genel konularına dair bilgilenmede, mahkemenin onayı ve taraflar bu konuda dinlendikten sonra üçüncü bir kişinin yazılı mütalaası alınabilir. Mahkeme böyle bir mütalaayı talep edebilir. Taraflara, mahkeme mütalaayı değerlendirmeden önce, böyle bir mütalaanın içeriği hakkında yazılı beyanda bulunma imkanı tanınmalıdır.

14. Mahkemenin Ödevi Olarak Yargılamanın Yürütülmesi

14.1 Mahkeme, amaca uyduğu ölçüde erken bir zamanda, yargılamanın yürütülmesine yönelik tedbirleri almalı ve bunun yanında takdir hakkını, hukuki ihtilafın makul sürede adil ve etkin biçimde çözümlenmesine imkan verir şekilde kullanmalıdır.

14.2 Mahkeme, pratik yararı olduğu sürece, yargılamanın yürütülmesine yönelik tedbirleri, tarafları dinledikten sonra almalıdır.

14.3 Mahkeme, içerisinde münferit ihtilaf noktalarını çözümleneceği bir sırayı belirlemeli ve tüm yargılama safhaları için duruşmaları ve süreleri tespit eden bir zaman planı yapmalıdır. Mahkeme bu gibi düzenlemeleri değerştirmeye yetkilidir.

15. Esas Yönünden İnceleme Yapılmaksızın Davanın Reddi ve Gıyap Kararı

15.1 Davacı, haklı sebepleri olmadığı halde yargılamayı takip etmezse, dava kural olarak esas yönünden incelenmeden reddedilir. Esasa girmeden davanın reddinden önce mahkeme, davacıyı bu hususta makul bir şekilde uyarmak zorundadır.

15.2 Haklı sebebi olmaksızın davada hazır bulunmayan veya kanuni süre içinde cevap vermeyen davalı veya her bir diğer taraf hakkında kural olarak gıyap kararı verilmesi zorunludur.

15.3 Mahkeme, bir gıyap kararı vermeden önce şu hususları tespit etmek zorundadır,

15.3.1 hakkında gıyap kararı verilecek olan tarafla hukuki ihtilafın karara bağlanması için yetkili olduğu;

15.3.2 usule uygun tebligatın yapıldığı ve tarafa cevap vermek için yeterli zaman tanındığı;

15.3.3 davanın, tasarruf edilebilir vakıalar ve deliller vasıtasıyla makul şekilde içeriğe kavuştuğu ve hukuki bakımdan ve hatta bir tazminat talebi veya benzeri masrafların tazmini talebi bakımından da sonuç çıkarılmaya yeterli olduğu.

15.4 Gıyap kararında, dava dilekçesinde talep edilenden daha yüksek bir para tutarına veya daha kapsamlı hukuki sonuca hükmedilemez.

15.5 Esastan incelenmeden verilmiş bir red kararı veya bir gıyap kararı iptal edilebilir yahut kaldırılabilir.

15.6 Usuli ödevlerini başka bir şekilde ihlal etmiş olan bir taraf, temel prensip 17 uyarınca müeyyidelendirilir.

16. Bilgilere ve Delillere Erişme

16.1 Kural olarak mahkeme ve taraflar, önemli olan ve kaçınma hakkının korunması altında olmayan tüm delillere erişebilmelidirler. Bu delillere, taraf ve şahit ifadeleri, bilirkişi delil, belgeler, menkul ve gayrimenkul mallar üzerinde keşif ve –izin veriliyorsa- bir kişinin vücudunun ve ruhi durumunun tetkiki dahildir. Tarafların ispat bakımından önemli olan açıklamalarda bulunma hakkı vardır.

16.2 Bir tarafın süresinde vermiş olduğu dilekçesi üzerine mahkeme, kaçınma hakkı korunması altında olmayan ve diğer tarafın veya üçüncü kişinin zilyesinde veya kontrolünde bulunan önemli ve yeterince belirlenmiş delilin açıklanmasına karar verir; üçüncü kişinin açıklanmasına, ancak gereklilik varsa ve haklı koşulların varlığı halinde karar verilebilir. Bir delilin açıklanmasına, bir tarafın veya açıklayan üçüncü kişinin aleyhine olabileceği gerekçesiyle karşı çıkılmaz.

16.3 Bilgiye erişmeyi kolaylaştırmak için bir tarafın avukatı, muhtemel şahidi onun da rızası ile dinleyebilir.

16.4 Tarafın, şahidin veya bilirkişinin dinlenmesi, yetkili mahkemenin bulunduğu devlette geçerli olan usule uygun olarak gerçekleştirilir. Bir tarafa, ilk sorgulama hakim veya diğer tarafça yapıldıktan sonra, hasmına, şahide, bilirkişiye doğrudan tamamlayıcı soru sorabilme hakkı tanınmalıdır.

16.5 Bir taraf veya üçüncü kişi, gizli bir delili ikame ettiğinde, bu gizli bilginin haksız yere açıklanmasına karşı mahkemece bir tedbir alınmasını isteme hakkı vardır.

16.6 Mahkeme, delilleri serbestçe değerlendirmelidir ve bir delilin türüne ve kaynağına sebepsiz yere önem atfedemez.

17. Müeyyideler

17.1 Mahkeme, usuli ödevlerini yerine getirmeyen veya reddeden taraflara, avukatlara veya üçüncü kişilere müeyyide uygulayabilir.

17.2 Müeyyideler, makul olmalıdır; olayın ağırlığı ve oluşan zararlar açısından ölçülülük ilkesi korunmalıdır; ihlale iştirak derecesi ve kasti davranışla yapılmış olmasının derecesi dikkate alınmalıdır.

17.3 Bir tarafın aleyhine uygulanacak müeyyideler, özellikle aleyhinde değerlendirme; davanın, savunma vasıtalarının veya iddiaların tamamen veya kısmen reddi; gıyap kararları verilmesi; yargılamanın geri bırakılması; yargılama masraflarının olağan şekilde dağıtılmasına ek olarak masraflara hükmedilmesi şeklinde olabilir. Tarafa veya üçüncü kişiye uygulanacak müeyyideler, maddi dezavantaj şeklinde idari para cezası veya diğer taraf lehine tazminatı da kapsamaktadır. Avukatlara karşı uygulanacak müeyyideler arasında, masraflara mahkum etme de bulunmaktadır.

17.4 Yetkili mahkemenin bulunduğu devletin hukuku, tarafların veya üçüncü kişinin yalan yere yemin veya şiddet, tehdit kullanarak delil ikamesi gibi ağır veya önemli kusurlu davranışları için cezai müeyyideler şeklinde başka müeyyideler de öngörmüş olabilir.

18. İspat Hukukuna İlişkin Kaçınma Hakları ve Bağışıklıklar

18.1 Delillerin ve diğer bilgilerin açıklanmasında, tarafların ve üçüncü kişilerin kaçınma haklarına, bağışıklıklara ve diğer korunma şekillerine dikkat edilmelidir.

18.2 Mahkeme, tarafın davranışını aleyhine değerlendirmede veya diğer dolaylı yaptırımları uygulama hakkında karar verirken, korumanın bu şeklinin, tarafın delilleri veya diğer bilgileri açıklamaktan kaçınmasını meşru kılabileceğini de değerlendirmelidir.

18.3 Mahkeme, delillerin veya diğer bilgilerin açığa çıkartılmasını zorlamak amacıyla taraflara veya üçüncü kişilere karşı doğrudan yaptırım uygulamak için yetkisini kullanırsa, korumanın bu şekillerini tanımalıdır.

19. Sözlülük ve Yazılılık

19.1 Dava ve cevap dilekçesi ve diğer yazılı dilekçeler veya müracaatlar ve hukuki açıklamalar kural olarak yazılı dermeyan olunmalıdır; bununla birlikte tarafların, önemli hukuki ve usuli ihtilaf konularında sözlü açıklamada bulunma hakkı da vardır.

19.2 Son sözlü duruşma, hükmü verecek olan hakimlerin önünde gerçekleştirilmek zorundadır.

19.3 Mahkeme, şahit dinlemede geçerli olacak usulü ayrıntılı biçimde tam olarak belirlemelidir. Kural olarak, tarafın ve şahidin ifadesi sözlü, bilirkişi raporu yazılı olmalıdır; mahkeme tarafları dinledikten sonra şahidin yazılı beyanda bulunmasına karar verebilir, beyanın içeriği taraflara sözlü duruşmadan önce bildirilmek zorundadır.

19.4 Sorgulanacak konuda eğer yazılı şahit beyanı veya yazılı bilirkişi raporu mevcut ise, sözlü ifade alma, tamamlayıcı bir sorgulamayla sınırlanabilir.

20. Yargılamanın Aleniliği

20.1 Kural olarak, delil ikamesi ve hükmün açıklanması da dahil olmak üzere sözlü duruşmalar aleni olmalıdır. Tarafların dinlenmesinden sonra mahkeme, adalet, kamu güvenliği ve özel hayatın korunması mülahazaları ile yargılamanın tamamen veya kısmen gizli yapılmasını düzenleyebilir.

20.2 Mahkeme dosyaları ve belgeler, aleni olmalı veya mahkemenin bulunduğu devletin hukukuna göre hukuki menfaati olan veya tahkikatı yürütmekle sorumlu olan diğer kişilere açık olmalıdır.

20.3 Mahkeme, kural olarak aleni şekilde yapılmasına karar vereceği yargılamaları, adalet, kamu güvenliği veya özel hayatın korunması mülahazaları ile kısmen gizli olarak düzenleyebilir.

20.4 Gerekçeleri de dahil olmak üzere, hükümler ve kural olarak diğer bütün kararlar alenilik ilkesine tabidir.

21. İspat Yükü ve İspat Ölçüsü

21.1 Kural olarak, her bir taraf, lehine bir kararın temelini teşkil edecek tüm önemli vakıaları ispat yükünü taşır.

21.2 Mahkemenin, gerçekliğine makul şekilde kani olduğu vakıalar, ispatlanmış olarak görülmek zorundadır.

21.3 Bir tarafın, önemli bir delili zilyesinde veya kontrolü altında tuttuğu ve onu haklı bir sebep yok iken ortaya koymaktan çekindiği anlaşılırsa, mahkeme, bir delilin ispatlayacağı ihtilaf noktası bakımından, tarafın aleyhine sonuçlar çıkartabilir.

22. Hayat Olayının Aydınlatılmasında ve Hukukun Bulunmasında Görev Dağılımı

22.1 Mahkemenin ödevi, tüm önemli vakıaları ile delilleri dikkate almak ve kendi kararları için, yabancı hukuka göre karara bağlamak zorunda olsa dahi, doğru hukuki esasları belirlemektir.

22.2 Mahkeme, taraflara fikirlerini açıklama fırsatı verdikten sonra şunları yapabilir,

22.2.1 bir tarafı, vakıalarına veya hukuki dayanaklarına ilişkin dilekçelerini ikmal etmeleri, ıslah etmeleri ve ek hukuki açıklamada bulunmaları ve delil sunmaları için davet eder veya tarafa izin verir;

22.2.2 daha önce hiçbir tarafın talep etmediği bir delilin ikamesini düzenleyebilir;

22.2.3 tarafların ileri sürmediği bir hukuki gerekçeye veya vakıaların veya delillerin değerlendirilmesine dayanabilir.

22.3 Delil ikamesi kural olarak, mahkeme huzurunda gerçekleşmelidir; zorunlu hallerde mahkeme delil ikamesi ve delil tespitini uygun bir yetkiliye devredebilir ve onun sonuçlarını son sözlü duruşmada değerlendirir.

22.4 Mahkeme, bir rapor verilmesine elverişli her önemli ihtilaf noktası hakkında ve yabancı hukuk hakkında bilirkişi delili ikame edebilir.

22.4.1 Taraflar bir bilirkişi üzerinde anlaşmışlar ise, mahkeme onu bilirkişi olarak tayin etmelidir.

22.4.2 Taraf, rapor verilmesine elverişli her önemli ihtilaf noktası bakımından kendi seçtiği bir bilirkişinin raporunu sunma hakkını haizdir.

22.4.3 Bilirkişi, kendisini mahkeme veya bir taraf görevlendirmiş olsa da, mahkemeye karşı, kendisine sorulan soru hakkındaki raporunda tam ve tarafsız mütalaasını takdim etmekle yükümlüdür.

23. Karar ve Karar Gerekçeleri

23.1 Mahkeme, son sözlü duruşmada taraf açıklamaları bittikten sonra, gecikmeden, yazılı olarak hazırlanmış veya dosyadan yazılı olarak çıkarılabilecek bir karar verir. Karar, telaffuz edilmiş olan hukuki sonucu ve bir paranın ödenmesine ilişkin olması halinde miktarı tam olarak vermelidir.

23.2 Karar, önemli vakıalara, hukuki ve ispata ilişkin karar gerekçelerinin açıklamasına da yer vermelidir.

24. Sulh

24.1 Makul olarak mümkün olan her zamanda, mahkeme, tarafları, onların hukuki ihtilafı sürdürme serbestisine sahip olduklarına da dikkat etmek suretiyle, uzlaşmaya davet etmelidir.

24.2 Mahkeme, yargılamanın her safhasında tarafların, mahkeme dışı usullerle ihtilafı sonlandırma prosedürüne katılmalarını kolaylaştırmalıdır.

24.3 Taraflar, yargılama başlamadan önce veya sonra, konuya hizmet eden uzlaşma çabalarında işbirliği yapmalıdırlar. Mahkeme, masrafların dağıtımında, makul bir sebep olmadan işbirliğinden kaçınmayı veya uzlaşma çabalarında dürüst olmayan davranışları dikkate almalıdır.

25. Masraflar

25.1 Kazanan tarafın, kural olarak, yaptığı makul masrafların tümü veya bir kısmı kendisine geri ödenir. Bu temel kural anlamında masraflar, mahkeme ücretlerini, mahkeme görevlilerinin ücretlerini, tutanakları düzenleyen katiplerin ücretlerini, bilirkişi ve avukat ücretlerini de kapsar.

25.2 İstisnaen mahkeme, açıkça haklı bir sebep mevcut ise kazanan tarafın masraflarının geri ödenmesinden kaçınabilir veya miktarını sınırlayabilir. Mahkeme, geri ödemeyi, gerçek ihtilafın açıklığa kavuşması için yapılmış masraflarla sınırlayabilir ve kazanmış olan tarafı, önemsiz ihtilaf konuları ortaya atmış veya

başka bir şekilde makul olmayan ihtilafa sebep olmuş ise masrafları ödemeye mahkum edebilir. Masraf hakkındaki kararın verilmesinde mahkeme her bir tarafın yargılama sırasındaki usule ilişkin hatalı davranışlarını hesaba katabilir.

26. Kararların Derhal İcra Edilebilirliği

26.1 İlk derece mahkemesinin nihai kararları kural olarak derhal icra edilebilir.

26.2 İlk derece mahkemesi veya kanun yolu mahkemesi, düzenlenmiş adalet mülâhazası gerektiriyorsa, re'sen veya talep üzerine, iptali istenen bir kararın icrasının ihtiyaten durdurulmasına karar verebilir.

26.3 Kanun yoluna başvuran taraftan icranın ihtiyaten durdurulması talebinin şartı olarak veya aleyhine kanun yoluna başvurulmuş taraftan icranın ihtiyaten durdurulmasının reddinin şartı olarak teminat istenebilir.

27. Kanun yolu

27.1 Kanun yolu, mahkemenin bulunduğu devlet hukukuna göre, onun diğer kararlara karşı tanıdığı gibi, esas itibarıyla eşit şartlarda kullanıma hazır tutulmalıdır. Kanun yolu yargılaması, hızlı bir şekilde sonuçlanmalıdır.

27.2 Kanun yolu incelemesinin kapsamı, kural olarak, ilk derece mahkemesinde ortaya konulmuş olan iddia ve savunma vasıtaları ile sınırlanmıştır.

27.3 Kanun yolu mahkemesi hakkaniyet gerekçesiyle yeni vakıaları ve delilleri dikkate alabilir.

28. Derdestlik ve Kesin Hüküm

28.1 Derdestlik hakkında karar verilecek ise, dava konusu, tarafların yazılı dilekçelerine ve sonraki açıklamalarına göre belirlenir.

28.2 Bir davanın, aksine bir kesin hükmün varlığı nedeniyle kabule şayan olmadığına karar verilirse, dava konusu, tarafların sonraki açıklamaları da dahil olmak üzere yazılı beyanları ile savunma vasıtaları ve ayrıca kazai kesin hüküm ve onun gerekçesine göre belirlenir.

28.3 Vakıalara veya hukuka ilişkin tespitlerin dayandığı hüküm gerekçelerine bağlılık, ancak ağır haksızlıkların önlenmesi amacıyla kabul edilebilir.

29. Etkin İcra

Ödeme kararları, masraf kararları, ifa veya içtinap kararları yahut ihtiyati tedbirler gibi kararların hızlı ve etkin icrası için uygun bir prosedür hizmete amade tutulmalıdır.

30. Tanıma

Bir diğer devletin, bu temel ilkelere önemli ölçüde uygun olan bir yargılamada elde edilmiş nihai kararları, eğer kamu düzeninin esaslarına aykırı değilse, tanınırlar ve icra edilirler. Geçici hukuki korunma tedbirleri de aynı şartlar altında tanınmalıdırlar.

31. Uluslararası Mahkemeler İşbirliği

Bu temel ilkeleri tanıyan bir devletin mahkemeleri, bu ilkelerle uyumlu bir yargılama yürüten diğer bir devlet mahkemelerine hukuki yardım sağlamalıdır. Bu hukuki yardım, koruma tedbirlerini, diğer ihtiyati tedbirleri ve ayrıca delillerin bulunması, korunması ve ortaya konulmasını desteklemeyi de kapsar.